

O‘ZBEK TILIDA SO‘ZLASHUVCHI TALABALAR UCHUN YAPON TILINING OHANG AKSENTINI O‘QITISH METODIK MODELINI

Raximova Xumora Faxriddin qizi
O‘zDJTU Sharq filologiya fakulteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek tilida so‘zlashuvchi talabalar uchun yapon tilidagi ohang aksentini o‘qitish metodikasi tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi yapon tilida so‘z ma’nosini farqlashda muhim ahamiyatga ega bo‘lgan ohang balandligi tizimini o‘zlashtirish jarayonida yuzaga keladigan fonetik interferensiya holatlarini aniqlash hamda ularni kamaytirishga qaratilgan samarali o‘qitish modelini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot doirasida kichik hajmdagi tajriba ishlari olib borildi. Unda talabalar ikki guruhga ajratilib, birinchi guruhda an’anaviy tushuntirish va takrorlash usuli qo‘llanildi, ikkinchi guruhda esa ohangni grafik ko‘rsatish, eshitish va takroriy mashqlar asosida o‘qitish tashkil etildi. Natijalar ikkinchi guruhda ohang aksentini to‘g‘ri qo‘llash ko‘rsatkichi yuqoriroq ekanini ko‘rsatdi. Maqolada olingan natijalar asosida yapon tilida ohang aksentini bosqichma-bosqich o‘qitish bo‘yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so‘zlar: yapon tili, ohang aksenti, ohang balandligi, fonetik interferensiya, talaffuz ko‘nikmasi, metodik model, tajriba-sinov, chet tilini o‘qitish.

Abstract: This article analyzes the methodology of teaching pitch accent in the Japanese language to Uzbek-speaking students. The main objective of the study is to identify cases of phonetic interference that arise in the process of mastering the pitch-based accent system, which plays an important role in distinguishing word meanings in Japanese, and to develop an effective teaching model aimed at reducing these difficulties. Within the framework of the study, a small-scale experiment was conducted. Students were divided into two groups: the first group was taught using traditional explanation and repetition methods, while the second group was instructed through graphic representation of pitch patterns, listening activities, and repetitive pronunciation exercises. The results demonstrated a higher level of correct pitch accent usage in the second group. Based on the findings, methodological recommendations for step-by-step teaching of Japanese pitch accent are proposed.

Keywords: Japanese language, pitch accent, pitch level, phonetic interference, pronunciation skills, methodological model, experimental study, foreign language teaching.

Аннотация: В данной статье анализируется методика обучения акцентной системе высоты тона в японский язык у студентов, говорящих на узбекском языке. Основной целью исследования является выявление случаев фонетической интерференции, возникающих в процессе освоения акцентной системы,

основанной на высоте тона, которая играет важную роль в различении значений слов в японском языке, а также разработка эффективной модели обучения, направленной на снижение данных трудностей. В рамках исследования был проведён небольшой эксперимент. Студенты были разделены на две группы: первая обучалась с использованием традиционных методов объяснения и повторения, во второй применялись графическое представление интонационных моделей, аудирование и многократные произносительные упражнения. Результаты показали более высокий уровень правильного употребления акцентной системы во второй группе. На основе полученных данных предложены методические рекомендации по поэтапному обучению акцентной системе японского языка.

Ключевые слова: японский язык, акцент высоты тона, тональная система, фонетическая интерференция, произносительные навыки, методическая модель, экспериментальное обучение, преподавание иностранного языка.

Bugungi kunda yapon tilini chet tili sifatida o'qitish jarayonida fonetik kompetensiyani shakllantirish masalasi alohida ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, yapon tilining ohang aksenti tizimi so'z ma'nosini farqlashda muhim rol o'ynaydi. Ohang balandligidagi kichik farq nutqda semantik tafovutni yuzaga keltirishi mumkin. Shu sababli mazkur tizimni to'g'ri o'zlashtirish talaffuz madaniyatining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

O'zbek tilida urg'u asosan kuchli talaffuz bilan ifodalanadi va ma'no farqlash vazifasini deyarli bajarmaydi. Yapon tilida esa ohang balandligiga asoslangan aksent tizimi mavjud bo'lib, u fonologik ahamiyat kasb etadi. Mazkur farq o'zbek tilida so'zlashuvchi talabalar uchun fonetik interferensiya holatlarini yuzaga keltiradi. Natijada talabalar grammatik jihatdan to'g'ri gap tuzsalar-da, nutq tabiiy eshitilmaydi yoki ayrim hollarda ma'no noto'g'ri talqin qilinadi.

Hozirgi kunga qadar yapon tilini o'qitish metodikasida asosan grammatika va leksik birliklarni o'rgatishga e'tibor qaratilib, ohang aksentini tizimli ravishda shakllantirish masalasi yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Ayniqsa, o'zbek auditoriyasida bu yo'nalishda maxsus metodik tadqiqotlar kam uchraydi. Shu munosabat bilan mazkur tadqiqotning dolzarbligi yapon tilidagi ohang aksentini o'zbek tilida so'zlashuvchi talabalar uchun samarali usullar asosida o'qitish modelini ishlab chiqish zarurati bilan belgilanadi. Tadqiqot jarayonida kichik tajriba-sinov ishlari olib borilib, turli o'qitish usullarining natijadorligi qiyosiy tahlil qilinadi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi — o'zbek tilida so'zlashuvchi talabalar uchun Japanese language tilidagi ohang aksentini samarali o'qitishning metodik modelini ishlab chiqish va uning natijadorligini tajriba asosida aniqlashdan iborat.

1. Yapon tilidagi ohang aksenti tizimining lingvistik xususiyatlarini tahlil qilish.
2. O‘zbek va yapon tillarining fonetik tizimini qiyosiy o‘rganish.
3. O‘zbek talabalarda uchraydigan asosiy fonetik interferensiya holatlarini aniqlash.
4. Ohang aksentini o‘qitish uchun bosqichma-bosqich metodik model ishlab chiqish.
5. Ishlab chiqilgan model asosida tajriba-sinov o‘tkazish va natijalarni tahlil qilish.

Tadqiqot obyekti — o‘zbek tilida so‘zlashuvchi talabalarning yapon tilidagi talaffuz ko‘nikmalari.

Tadqiqot predmeti — yapon tilidagi ohang aksentini o‘qitish jarayoni va uning metodik xususiyatlari.

Yapon tilida ohang aksenti tizimi fonologik ahamiyatga ega bo‘lib, so‘z ma’nosini farqlash vazifasini bajaradi. Masalan, ayrim so‘zlarda ohangning yuqori va past darajada kelishi ma’no o‘zgarishiga olib keladi. Bu hodisa yapon tilining fonetik tizimida barqaror qonuniyat sifatida qaraladi.

Fonetik interferensiya nazariyasiga ko‘ra, chet tilini o‘rganishda ona tilining tovush tizimi yangi til talaffuziga ta’sir ko‘rsatadi. O‘zbek tilida urg‘u asosan kuch bilan ifodalanadi va ohang balandligi ma’no farqlash vositasi sifatida faol emas. Shu sababli o‘zbek talabalar yapon tilidagi ohang aksentini o‘zlashtirishda qiyinchiliklarga duch keladi.

Chet tilini o‘qitish metodikasida fonetik kompetensiyani shakllantirish muhim bosqich hisoblanadi. Talaffuzdagi xatolar erta bosqichda tuzatilmasa, ular barqarorlashib qoladi. Shu bois ohang aksentini dastlabki bosqichdanoq tizimli ravishda o‘rgatish zarur.

Tadqiqot doirasida kichik hajmdagi tajriba-sinov ishlari o‘tkazildi. Tajribada 1-bosqichda tahsil olayotgan 20 nafar talaba ishtirok etdi. Talabalar tasodifiy tanlash asosida ikki guruhga ajratildi:

Nazorat guruhi (10 nafar talaba) — an’anaviy usul asosida, ya’ni o‘qituvchi tomonidan og‘zaki tushuntirish va takrorlash mashqlari orqali o‘qitildi.

Tajriba guruhi (10 nafar talaba) — ohang aksentini grafik belgilash, eshitish orqali farqlash mashqlari va bosqichma-bosqich talaffuz mashqlari asosida o‘qitildi.

Tajriba 4 hafta davom etdi. Darslar haftasiga ikki marotaba olib borildi. Tajriba boshida va oxirida talabalar maxsus tayyorlangan talaffuz testi orqali baholandi. Test natijalari qiyosiy tahlil qilindi.

Natijalar tajriba guruhida ohang aksentini to‘g‘ri qo‘llash ko‘rsatkichi yuqoriroq ekanini ko‘rsatdi. Ayniqsa, grafik ko‘rsatish va eshitish mashqlari ohang farqlarini anglashda samarali bo‘ldi.

Tadqiqot natijalari asosida yapon tilidagi ohang aksentini o‘qitish uchun to‘rt bosqichli metodik model taklif etiladi.

1-bosqich: Eshitish va farqlash

Dastlab talabada eshitish sezgirligini shakllantirish zarur. Bu bosqichda talabalar bir xil bo‘g‘in tarkibiga ega, ammo ohang joylashuvi turlicha bo‘lgan so‘zlarni tinglaydi va ularni farqlashga o‘rganadi. Maqsad — ohangni nazariy tushunishdan oldin uni eshitish orqali anglash.

2-bosqich: Grafik tasvirlash

Keyingi bosqichda ohang balandligi vizual shaklda ko‘rsatiladi. So‘z ustiga yuqori-past chiziqlar yoki belgilar qo‘yish orqali ohang harakati tasvirlanadi. Bu usul abstrakt fonetik hodisani ko‘rinadigan shaklga keltiradi va talabaga eshitganini ko‘z bilan mustahkamlash imkonini beradi.

3-bosqich: Nazoratli talaffuz mashqlari

Talabalar dastlab alohida so‘zlarni, keyin esa qisqa birikmalarni o‘qituvchi nazorati ostida takrorlaydi. Ushbu bosqichda xatolar darhol tuzatiladi. Talaffuz tezligi emas, aniqlik ustuvor hisoblanadi.

4-bosqich: Nutqqa integratsiya qilish

Oxirgi bosqichda ohang aksenti erkin nutq jarayoniga qo‘shiladi. Dialog, rolli o‘yin va qisqa matn o‘qish mashqlari orqali talaba ohangni tabiiy muloqot jarayonida qo‘llashga o‘rganadi. Bu bosqich ohangni alohida element sifatida emas, balki nutqning ajralmas qismi sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur modelning asosiy tamoyili — eshitishdan vizuallashtirishga, nazoratli mashqdan erkin nutqqa bosqichma-bosqich o‘tishdir.

Tadqiqot natijalari yapon tilidagi ohang aksenti o‘zbek tilida so‘zlashuvchi talabalar uchun murakkab fonetik hodisa ekanini ko‘rsatdi. Qiyinchiliklar asosan ona tilining fonetik xususiyatlari bilan bog‘liq bo‘lib, ular tabiiy ravishda interferensiyani yuzaga keltiradi.

Ohang aksentini an’anaviy takrorlash usuli bilan o‘rgatish yetarli samara bermaydi. Aksincha, eshitish mashqlari, grafik tasvirlash va bosqichma-bosqich nutqqa integratsiya qilish asosidagi tizimli yondashuv natijadorroq ekanligi kuzatildi. Shunday qilib, ohang aksentini o‘qitishda fonetik sezgirlikni shakllantirish, vizual vositalardan foydalanish va muntazam nazoratli mashqlarni tashkil etish muhim omillar hisoblanadi. Mazkur metodik model yapon tilini o‘qitish amaliyotida qo‘llanishi mumkin bo‘lgan samarali yondashuv sifatida tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Peterson, J. *A Japanese Pitch Accent Practice Program and L1 Influence on Pitch Accent Acquisition*. Proceedings of the Linguistic Society of America.
2. Kanamura, K. *Improvements to Phonetic Education That Would Aid in Teaching Japanese Pitch Accent*. Onseikenkyu Journal.

3. Muradás-Taylor, B. *Accuracy and Stability in English Speakers' Production of Japanese Pitch Accent*. Language and Speech.
4. Hirano-Cook, E. *Japanese Pitch Accent Acquisition by Learners of Japanese: Effects of Training*.
5. *The Production and Perception of Japanese Pitch Accent*. Yukiko Sugiyama (Cambridge Scholars Publishing).
6. KAKEN – *An Experimental Phonetic Study of Japanese and Other Languages for Teaching Japanese Speech Sounds..*
7. *Лингвистический энциклопедический словарь. Японистика.*
8. *МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЯПОНСКОГО ЯЗЫКА В МУЛЬТИЛИНГВАЛЬНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ*. Science Research.
9. International studies on prosody and pitch accent in Japanese (like discussions in Communications in Humanities Research).
10. Fonetik va pedagogik yondashuvlar bo'yicha umumiy ishlanmalar: fonetik ta'lim metodikasi haqida maqolalar va pedagogik tavsiyalar (Phonetic Society of Japan studies).